

SIYOSIY DISKURSDA METAFORA VA EMOTSIYALARNI KOGNITIV TAHLIL: O‘ZBEKISTON PREZIDENTI NUTQLARI MISOLIDA

Axmadjonova Nargizaxon Yo'Ichiboy qizi

Annotatsiya Ushbu maqolada siyosiy diskursda metafora va emotsiyalarning o‘rni kognitiv tilshunoslik nuqtayi nazaridan tahlil qilinadi. Tadqiqot ob‘ekti sifatida O‘zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2016–2024 yillar davomida aytgan rasmiy nutqlari tanlab olindi. Maqolada asosiy konseptual metafora modellari – “yo‘l”, “uy/imorat”, “kurash/jang” va “tabiat/yangilanish” metaforalari ajratib ko‘rsatildi hamda ularning kommunikativ vazifalari ochib berildi. Shuningdek, nutqda qo‘llanilgan umid, faxr, mas‘uliyat va motivatsiya kabi emotsional unsurlar tahlil qilinib, ularning auditoriyani ruhlantirish, birlashtirish va ijtimoiy ongni shakllantirishdagi roli izohlandi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, Prezident nutqlaridagi metafora va emotsiyalar nafaqat uslubiy bezak, balki siyosiy g‘oyalarni anglash va yetkazishda kuchli kognitiv vosita sifatida xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: siyosiy diskurs, metafora, emotsiya, kognitiv tilshunoslik, Shavkat Mirziyoyev nutqlari, konseptual metafora, kommunikativ funksiyalar, ruhlantirish, ijtimoiy ong, auditoriyaga ta’sir

Kirish

Siyosiy kommunikatsiya nafaqat axborot yetkazish, balki tinglovchilarga hissiy ta’sir o‘tkazish, ularni ruhlantirish va ijtimoiy ongni shakllantirish vositasi sifatida ham xizmat qiladi. Shu jihatdan, siyosiy nutqda metaforalarning qo‘llanilishi va hissiyotning ifodalanishi muhim ahamiyat kasb etadi. Kognitiv tilshunoslik nazariyalari siyosiy matn va nutqlarda metafora hamda emotsiyalarning shakllanish va ishlash mexanizmlarini tahlil qilish imkonini beradi. Ushbu maqolada O‘zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning nutqlari misolida metafora va emotsiyalarning siyosiy diskursdagi roliga e’tibor qaratiladi.

Asosiy qism

Metafora nafaqat bezakli uslubiy vosita, balki konseptual model sifatida ham xizmat qiladi. U murakkab ijtimoiy hodisalarni tushunarliroq qilib, ularni tinglovchilarga yaqinlashtiradi. Metafora – inson tafakkurida murakkab hodisalarni tushunarli, obrazli ko‘rinishda ifodalashga xizmat qiluvchi konseptual vosita bo‘lib, siyosiy nutqda tinglovchilarning ongiga yaqin, hissiy jihatdan ta’sirchan kontekst yaratadi. Shavkat Mirziyoyev nutqlarida ko‘p uchraydigan ba’zi metafora modellari:

- **“Yo‘l” metaforasi:** “Bizning oldimizda uzoq yo‘l bor”, “Yangi taraqqiyot yo‘liga qadam qo‘ydik”. Bu metafora taraqqiyot jarayonini safarga qiyoslash orqali maqsad sari intilishni ifodalaydi.

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

• **“Uy” metaforasi:** “Vatanimiz bizning umumiy uyimiz”, “Yangi O‘zbekistonni barpo etmoqdamiz”. Bu model birlik va hamjihatlik g‘oyasini kuchaytiradi.

• **“Kurash” metaforasi:** “Muammolar bilan kurashishda bardavom bo‘lamiz”. Bu esa ijtimoiy muammolarni raqib sifatida ko‘rsatib, ularni yengish zarurligini urg‘ulaydi.

• **Tabiat/Yangilanish metaforasi:** “Kelajakka umid nihollarini qadadik”, “Yurtimizga yangilanish bahori keldi”. Bu ijtimoiy o‘zgarishlarni tabiiy, hayotiy jarayon sifatida ko‘rsatib, ijobiy ruhiyatni kuchaytiradi.

Shu bilan birga, nutqda umid, faxr, mas‘uliyat, motivatsiya kabi emotsional unsurlar ham faol ishlatiladi. Masalan, “Farzandlarimiz kelajagi uchun birgalikda harakat qilaylik” degan ibora nafaqat ma‘lumot beradi, balki tinglovchida mas‘uliyat va birlashish hissini uyg‘otadi.

Metafora orqali murakkab ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy jarayonlar tinglovchiga yaqin va tushunarli, hatto hissiy jihatdan qabul qilishga qulay bo‘lgan obrazlarga aylantiriladi. Metafora nafaqat badiiy uslub vositasi, balki inson tafakkurining konseptual modeli sifatida ham xizmat qiladi. Siyosiy diskursda u:

- murakkab jarayonlarni tushunarli obrazlar orqali ifodalash;
- tinglovchilarda birgalikda harakat hissini uyg‘otish;
- muammolarni yengish ruhiyatini kuchaytirish kabi vazifalarni bajaradi.

Bu metaforalar oddiy ifodalar emas; ular siyosiy konseptlarni tinglovchilarga yaqinlashtirib, hissiy ta‘sir kuchini oshiradi.

Metafora va emotsiyalarni siyosiy diskursda tadqiq qilish bo‘yicha ko‘plab muhim ilmiy manbalar mavjud. Eng mashhurlaridan Lakoff va Johnsonning “Metaphors We Live By” (1980) asarida konseptual metafora nazariyasi asoslanib, metafora tafakkurning ajralmas qismi sifatida talqin etiladi. Charteris-Black (2005) o‘zining “Politicians and Rhetoric: The Persuasive Power of Metaphor” asarida siyosiy yetakchilar metaforalarni auditoriyaga ta‘sir ko‘rsatish, ularni ruhlantirish va ijtimoiy ongini shakllantirish maqsadida qasddan qo‘llashini ilmiy asoslab beradi. Musolff (2016) esa metafora va siyosiy diskurs o‘zaro aloqalarini chuqur tahlil qiladi. O‘zbek tadqiqotchilari orasida X. Abdullayeva (2020) siyosiy nutqda metaforalarning lingvokulturologik xususiyatlarini, M. O‘rinboyeva (2019) esa hissiylikning lingvistik ko‘rinishlarini o‘rgangan.

Bu ilmiy izlanishlar shuni ko‘rsatadiki, metafora siyosiy nutqda faqatgina uslubiy bezak emas, balki auditoriyani ruhlantiruvchi va ijtimoiy ma‘nolarni tashkil etuvchi kuchli kognitiv vosita hisoblanadi.

Ushbu tadqiqotda kognitiv diskurs tahlili usuli asos qilib olindi. Tahlil uchun 2016–2024 yillar davomida Shavkat Mirziyoyevning saylovoldi nutqlari, Oliy Majlisga Murojaatnomalari, xalq bilan muloqotdagi chiqishlari tanlab olindi. Avvalo, nutqlardagi metafora ifodalari ajratib olindi, so‘ngra ular konseptual modellarga ko‘ra guruhlandi. Shuningdek, emotsional leksika va ularning kommunikativ vazifasi ham aniqlanib,

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

tinglovchiga ko'rsatiladigan ta'siri kontekstda tahlil qilindi. Tahlil davomida yuzlab misollar yig'ilib, semantik va funksional jihatdan o'rganildi.

Emotsiyalar va ularning kommunikativ funksiyasi

Siyosiy nutqda emotsiyalar tinglovchilarni ruhlantirish, birlashtirish, yoki ma'lum g'oyani qabul qilishga undash vazifasini bajaradi. Shavkat Mirziyoyevning nutqlarida:

- **Umid va ishonch:** kelajak sari ishonchni shakllantirish ("Yurtimiz ravnaqi uchun barcha bir yoqadan bosh chiqarib harakat qilmoqda").
- **Faxr:** milliy yutuqlardan g'ururlanish ("Ajdodlarimiz merosini munosib davom ettirmoqdamiz").
- **Mas'uliyat hissi:** har bir fuqaroni davlat oldidagi vazifasini chuqur anglashga chorlovchi emotsiyalar ("Farzandlarimiz kelajagi uchun birgalikda mehnat qilaylik").

Bu emotsiyalar, odatda, nutqning intonatsiyasi, kuchli iboralar va hissiy jihatdan boy metaforalar orqali kuchaytiriladi.

Kognitiv yondashuv asosida tahlil

Kognitiv tilshunoslik siyosiy diskursdagi metafora va emotsiyalarni tushunishda ularni inson tafakkuridagi konseptual tizimlar bilan bog'laydi. Masalan, "Yo'l" metaforasi – bu tafakkurimizdagi maqsad sari harakat konsepti bilan bevosita bog'liq bo'lib, "biz" zamirida jamoaviy harakatni, "yo'l" esa maqsadga erishish jarayonini bildiradi. Shu kabi, "kurash" modeli tinglovchini passiv tomoshabindan faol ishtirokchiga aylantiradi.

Xulosa

O'zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning nutqlarida metafora va emotsiyalar siyosiy diskursning kuchli vositasi sifatida faol ishlatiladi. Ular murakkab siyosiy va iqtisodiy jarayonlarni sodda, tushunarli va hissiy jihatdan ta'sirchan shaklda ifodalashga xizmat qiladi. Kognitiv tilshunoslik esa ushbu jarayonni chuqur tahlil qilish, metaforalarning qaysi konseptual modellarga asoslanishini aniqlash va emotsiyalarning kommunikativ funksiyalarini o'rganishda samarali ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi. Shu jihatdan, siyosiy kommunikatsiyada metafora va emotsiyalar nafaqat uslubiy bezak, balki ijtimoiy ongni shakllantiruvchi kuchli vosita sifatida muhim rol o'ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live By*. University of Chicago Press.
2. Charteris-Black, J. (2005). *Politicians and Rhetoric: The Persuasive Power of Metaphor*. Palgrave Macmillan.
3. Musolff, A. (2016). *Metaphor and Political Discourse*. Cambridge University Press.
4. X. Абдуллаева (2020). "Сиёсий нутқда метафораларнинг лингвомаданий хусусиятлари". Тошкент.
5. М. Ўринбоева (2019). "Ўзбек сиёсий матнларида ҳиссийлик". Тошкент.
6. Shavkat Mirziyoyevning rasman e'lon qilingan nutqlari (2016–2024).

